

Odpoví-li si na ni kladně, pak je povinen vysloviti to projevem nesouhlasu s uvedením smlouvy v prozatímní platnost. Toto opatření Stálého výboru má v zápětí neplatnost uvedení smlouvy v prozatímní platnost a musí býti stejně vyhlášeno, jako kdyby odepřela dodatečné schválení smlouvy některá sněmovna. Neboť souhlas s uvedením smlouvy v prozatímní platnost je vedle souhlasu se smlouvou samou tak podstatnou složkou schvalování smluv v prozatímní platnost uvedených, že je-li odepřen, jest pokládati za odepřené i »dodatečné schválení smlouvy« ve smyslu zmocňovacích zákonů. Tak jistě i samo Národní shromáždění musilo by se vysloviti, kdyby sice nemělo nic proti smlouvě samé, ale zato nabylo přesvědčení, že nebylo zde zákoných podmínek pro uvedení smlouvy v prozatímní platnost (na př. nejde o smlouvu obchodní).

Neshledá-li Stálý výbor námitek, stačí, když to prostě konstatuje. Může ovšem také prohlásiti, že uvedení smlouvy v prozatímní platnost schvaluje.

VIII.

Jak usnesení, kterým se prohlašuje, že Stálý výbor odepírá souhlas s uvedením smlouvy v prozatímní platnost, tak i usnesení, kterým je schvaluje, jsou opatření, která podléhají ve smyslu § 54 odst. 15 schválení Národního shromáždění do lhůty tam uvedeně.

Co do účinků schválení nebo neschválení takových, nastává do jisté míry komplikace § 54 úst. list. se zákony zmocňovacími, pokud se týče s § 64 odst. 1 č. 1. úst. list.

Tak odepřené schválení stane se definitivně platné již, jakmile jen jedna sněmovna je schválí. (Smlouvy nemohou prozatímně platiti ani proti vůli jedné sněmovny.)

V tom případě, že žádná z obou sněmoven nezaujala stanoviska k usnesení Stálého výboru, v stanovené lhůtě, trvá Stálým výborem schválené uvedení smlouvy v prozatímní platnosti, ačkoliv samo schválení pozbylo platnosti, až na další beze změny. Neschválené uvedení ovšem již neožívuje, ale vláda může — uzná-li to za nutné a vhodné — smlouvu znovu uvést v prozatímní platnost.

Jestliže se Stálý výbor neusnesl přímo na schválení smlouvy samé, je věcí Nár. shromáždění, aby se samo o věci vyslovilo. Naskytne-li se mu k tomu příležitost ještě ve lhůtě v § 54 posl. odst. úst. list., pak usnesením, že smlouvu v prozatímní platnost uvedenou schvaluje nebo souhlas s ní odpírá, je vyřízeno jakékoli předcházející usnesení Stálého výboru o této smlouvě.

DR. C. HARAOUÏ:

MODERNÍ KAPITALISM.

Lutherství bylo dílem mnicha, syna sedlákova, živeného patriarchálním ideálem israelských proroků. Jeho sociální a politické myšlenky nepřesahují středověký konformismus rolnického a feudálního hospodářství. Práce je trestem, remedium peccati. Půjčka za účelem zisknosti je zakázána; nutno se spokojiti s minimem a žádostivost, která pohání k tomu, aby se získalo více, než je nutno, jest znamením, že nejsme více ve stavu milosti. Luther staví na pranýř velké společnosti, Lombardce, bankéře, lichváře toho času, kteří v Anglii a ve Francii nalézají hříšnou ochranu králů a parlamentů. Nicméně z učení o predestinaci a o ospravedlnění důvěřivou vírou rodí se nová životní perspektiva. Když spása je plodem svobodné záliby božského výběru a ne již výsledkem kněžské magie, působivosti svátostí, zásluh obcování svatých, modlitby a pokání, nač stranou od století věsti život podivínský a neplodný? Všechny stavy a všechna zákonitá zaměstnání jsou si před Bohem rovna. Život laika není snad něco nižšího proti životu duchovního; je mu dokonce jaksi něčím vyšším. Produktivní práce řemeslníka má větší cenu než lenivá nečinnost mnicha, který se sobecky vyhýbá povinností, plynoucím z lidské solidarity. K vlastnímu blahu nejlepším prostředkem je zhostiti se s pečlivostí svého odborného úkolu: službou bližnímu, nejlépe prakticky osvědčíme lásku k Bohu.

To jsou důsledky doktríny, jež vyvodil kalvinismus, dílo měšťana, spíše právníka než theologa, z něhož náhody učinily hlavu státu. Na místo, aby rozlišoval pomíjející od duchovního, jako římský katolík, na místo, aby politiku oddělil od náboženství, jako luterán, kteří, jsouce sice králi ve své duši, byli tělesně poddanými své vrchnosti, Calvin, navrátiv se k theokratickému ideálu bible, snaží se o pokřesťanštění všech forem lidské činnosti, k tomu, aby je nechal spojit se k jedinému účelu tvorstva, kterým jest sláva Boží. Po prvé od starověku a zřejmě paralelně s židovstvím, které je spíše zjeveným zákonodárstvím než náboženstvím, jehož předpisy rozšiřují se na všechny skutky života, přestává bolestné odloučení života světského a života duchovního, zájmů světských a zájmů duchovních, obce pozemské a obce boží, ne již podřízeností jednoho řádu druhému, nýbrž vzájemným pronikáním a jich vzájemným ztotožňováním. Praktický život je vychvalován proti neužitečné existenci těchto »lenošivých mnichů«, kteří, řekne-li se jim, aby pracovali, »odbudou trilky, aniž by zaznělo slovo.« Práce z povolání není prostým výsledkem přírodního zákona, není pouze nadpřirozeným následkem prvního hříchu, ani pokáním doporučitelným k zabezpečení se proti špatným sklonům; jest povýšena na hodnost bohoslužby. Velikou věcí existence přestává být individuální spása, když milost je neztratitelná, a stává se jí spolupráce na božském díle na světě. Neboť všeobecná užitečnost a pokrok pokolení lidského splývají se slávou boží. Zaměstnání je živý nástroj, jímž člověk realizuje božský plán. Přechází z přírodní osudovosti nebo z nařízení do pořadí náboženského povolání.

Je třeba také odsouditi především lenost, potírání žebrotu a zahálčivost, ale neméně i choutky přepychu a marnotratnosti, vrchnostenskou okázalost, nádheru římské církve, přepychový život na dvorech, jež odporují osvědčování evangelických ctností. Calvin se nepovznáší nad maloměstskou mentalitu, jaká byla za jeho času v Ženevě. Avšak vychvaluje spořivost, vystupňovanou až na skrblicitví, až na tu parcificencii, z níž scholastikové udělali malomocenství duše, ženevský reformátor zahrál si, aniž by to chtěl, s mamonářstvím, které odsuzuje u velkých obchodních měst, Benátek a Antwerp, kde vládne jedině starost o zisk. Kult práce a šetrnost tvoří dohromady spořivou sílu, jež vytváří hromadění kapitálů.

* * *

Hospodářství středověku vytvořilo spíše jen hodnoty spotřeby, než hodnoty spekulativní a směnné. S objevením se kapitálu rodí se nový duch. Calvin, jenž vládne v městě průmyslovém a obchodním, poznává svým pronikavým pohledem potřeby hospodářské, produktivní cenu peněz, úlohu úvěru, oprávněnost půjčky na zisk, vybíraný v penězích, s podmínkou zákonné sazby k lepšímu rozlišení od lichvy, která chce člověka vydržovati bez práce — z vykořisťování chudých. Mimo to, jak vykládá na několika místech, málo záleží na tom, máme-li obchodní zisk v penězích nebo v obilí, neboť peníze představují zboží. Tak ponenáhu se do kalvinistické ethiky vtírá prakse kapitalismu.

Nicméně, to je jen prvý krok. Všichni lidé jsou predestinováni, a žádný netkví na svém osudu. Je-li práce nejlepším útočištěm proti pokušení, jako je úzkost ze ztracení, jak nemyslit, že zdar, který ji korunuje a profit, který z ní plyne, jsou nejjistějšími zárukami předurčení ke spáse? Luteráni vyčítají kalvinistům, že zavádějí spasení vlastními skutky ne jako příčinou, ale jako znamením ospravedlnění. Kalvinismus a sekty z něho vyšlé vrací se ke staré semitské myšlence odměny, z doby, kdy Israeliti nevěřili ani na vzkříšení těla, ani na nesmrtnost duše. Je to zde na zemi, kde spravedlivý dosahuje odměny za své zásluhy, jak vidíme to v Knize Jobově, kde poctivec, jenž neklopýtl ve svém trápení, vidí ve svém stáří, jak se zdvojnásobuje počet jeho stád, a jest požehnan ve svém potomstvu. Na všech stránkách Přísloví, knize to moudrosti středních Israelitů, možno čísti toto ujištění, že bohatství je božím požehnáním. Od té doby má kult práce v zápětí úctu k penězům, jako nevyhnutelný výsledek. Abychom porozuměli tomuto vkrádání se protestantské etiky do měšťanské morálky a později do mentality kapitalistické, je třeba jen otevřítí díla jistých anglických kazatelů ze 17. a 18. století.

I.

Kalvínská etika a kapitalistická mentalita.

Presbyterián Richard Baxter, obhájce Westminsterské synody, jež především se týkala za parlamentu, Cromwella a Restaurace mravního života církve, jest kromě jiných nespočetných děl autorem »Christian Directory« a »The Saints everlasting rest« (1649). Na první pohled jeho kázání zdá se býti inspirováno nejčistším evangelickým ebionismem; odsuzuje bohatství jakožto pramen všeho zla: nelze sloužiti Bohu a Mamonu zároveň. Ale odsuzuje-li bohaté, je to proto, že tito odpočívají, jakmile nabyli svého jmění a starají se jen, aby se jím těšili. Neboť zákon práce je bezvýminečný: vztahuje se na bohaté, tak jako na chudé. Jen činnost je životodárná a přispívá k slávě boží: odpočinek a rozkoš, hle, toť hřích a zlo. »Jest dovoleno pracovati proto, abychom zbohatli, ne pro tělesné požitky a hříchy, ale abychom vyplnili vůli boží«. Boháč je opatrovníkem božích statků a má je učiniti produktivními, a to je smysl podobenství o špatném služebníku, jenž neuměl učiniti plodným statek svého pána.

Nabízí-li Bůh někomu ze svých věrných naději na zisk, má k tomu důvody a bylo by urážkou jeho prozřetelnosti je přehlížeti. »Jest dovoleno pracovati způsobem, který vám zaručuje nejvyšší spravedlivý zisk. Jste povinni vložit do díla všechny své schopnosti a talenty a jak nejvíce možno, je rozvinouti«. To je princip maxima výkonosti, který, jak se zdá, se stal jediným kategorickým imperativem lidu amerického.

Jeden z největších kazatelů karolinské periody, Newtonův předchůdce na matematické stolici na Trinity College v Cambridge, Isaac Barrow, vykládá a doplňuje tytéž myšlenky ve svém díle »On Industry«. Musíme býti *industrious*, poněvadž nikomu není dovoleno, aby zůstával nečinným, když všechna stvoření pracují a lopotí se, a také proto, poněvadž musíme pracovati k boží slávě na zdokonalování všech darů, které přicházejí od Boha. Neboť zdokonalování záleží především v krocení našich popudů, v ujařmení naší fantasie, v ochočení naší představivosti, v soustavném uspořádání i těch nejmenších skutků našeho života. »Musíme podrobiti přísným pravidlům všechny schopnosti naší duše a všechna naše vnitřní hnutí; musíme krotiti své chťiče a opanovati své vášně; zabezpečiti svá srdce před prázdnými myšlenkami a nezdravými touhami; nenechatí své jazyky oddati se neuzitečným a planým rozhovorům; kráčetí přímo vpřed, aniž bychom odbočili vpravo nebo vlevo«. Je známo, jak Puritáni usilovali o regulování svého chování, o uniformování šatu a o to, aby byli střídmi v gestech a ve slovech. Neboť kapitalismus a velkopřmysl potřebují racionalisaci každého hospodářského procesu, jež vrcholí v taylorisaci pracovníků a ve standardisaci výrobků. Etika protestantská značně přispěla k tomu, aby v masách byla přijata první zásada, jež dělá z dělníka automatický nástroj, a druhá, jež spotřebitelům předkládá jednotné, seriově zhotovované výrobky. Za našich dnů ministerstvo obchodu v Americe mohlo, aniž by se potkalo s odporem ve veřejnosti, obmeziti v pa desáti různých druhích zboží průměrně na 70% výrobních typů, aby tak docílilo nižší nákupní ceny

* * *

Je-li někdo, po němž v 18. století bláznily dva světadíly a jehož moudrost byla vychvalována jako evangelium nového věku, je to jistě Benjamin Franklin. Vychován pod šedým nebem puritánství, brzy se tu cítil tak stísněn, že v patnácti letech opustil Boston a odebral se do města všeobecného bratrství, do Filadelfie, kde William Penn prohlásil volnost myšlení. Ale po protestantských předcích přinesl si ve svém bouřlivém srdci cenný talisman kalvínských ctností: moudrost, střídmost, pracovitost a spořivost. Je známo, jak jedno jeho shýbnutí se, aby sebral se země špendlík, bylo počátkem jeho zázračného vzestupu. Před Rockfellerem a Fordem náleželo Franklinovi, aby napsal knihu o protestantské morálce, jež by byla uměním obohatiti se. Během deseti let vyložil to velmi obsírně v knize »Poor Richards Almanach« a r. 1758 to shrnul pod sugestivním názvem: »Řeč otce Abrahama k lidu

americkému při příležitosti jedné dražby«. Napsal pak brožuru »Cesta k bohatství«, která doznala nebyvalého úspěchu. Vyšla v sedmdesáti vydáních anglických, v šedesátišesti v jazyku francouzském, v jedenácti německy, v devíti italsky, a ve všech nářečích zeměkoule, nevyjímaje ani čínské.

Celá Franklinova moudrost se shrnuje v jeho slavné prúpovědi: *Time is monay*, a jejím výkladu: »Nemrhej časem ani penězi, ale z obou získej největší užitek«. To, co hlásá zevnitř své malé tiskárny, která se nijak neliší od řemeslnické provozovny toho času, jest již evangeliem kapitalistickým, z něhož zde následují v jeho jednotlivých spisech sebrané kategorické imperativy:

Pomni, že čas jsou peníze; kdo by mohl vydělati za svou práci každého dne deset šilinků a kdo jde na procházku nebo tráví polovinu svého času doma i kdyby utratil jen šest penčí za svou zábavu, musí uvážiti, že promrhal více, než pět šilinků. — Pomni, že peníze jsou produktivní. Peníze mohou vyrobiti zase peníze, a tyto přírůstky je opět mohou vyrobiti, a tak dále. Čím více kdo má peněz, tím větší má výtěžek, takže jejich hodnota stále více a více vzrůstá. Kdo zabíjí svini, zabíjí celé její potomstvo, až do tisíců z nich, které je skládají. Kdo ztratí jeden šilink, ničí vše, co by z něho mohl vytěžiti: celé hromady liber šterlinků. — Pomni, že úvěr jsou peníze . . . dobrý plátce je pánem na všech bursách. Kdo je jako takový znám, může si v každém okamžiku vypůjčiti všechny peníze, kterých jeho přátelé nepotřebují . . . Místo šesti librami za rok, můžeš disponovati stem liber, ačli budeš člověkem, jehož rozumnost a počestnost bude známa. Kdo každého dne vydá bezúčelně jeden groš, vydává bezúčelně šest liber za rok; to je cena, kterou se platí za disponování stem liber. — Čas jest nejcennější ze všech statků a mrhání časem je mrháním nejtrestuhodnějším. Ztracený čas se již nenajde a po každé, když říkáme, že máme čas, mýlíme se: čas je vždy příliš krátký . . . co prospíme ne- užitečně času, aniž bychom pomyslili, že liška, jež spí, nechytí kuřat, a že budeme mít jednou příle- žitost spáti celou věčnost v hrobě. — Chcete zbohatnouti? Pamatujte stejně na šetření jako na vzdě- lávání. Dvě Indie neobohatily Španělsko, poněvadž jeho výdaje převyšovaly jeho příjmy. K čertu už s vašimi nákladnými hloupostmi!

Zdá se, že pro Franklina jediným spravedlivým účelem existence je získati bohatství, bez po- myšlení na užívání jeho, když každá rozkoš je mrháním času a tudíž ztrátou peněz. Hlavní ctnosti nového desatera jsou »economic virtues«: horlivost v práci, která získává bohatství, a umírněnost, která s tím bohatstvím hospodaří — *industry and frugality*. — Takovéto hledání zisku, ne k zajištění životních potřeb a uspokojení existenčních požitků, ale jen pro samotný zisk — to je samou podsta- tou kapitalistické mentality. Dopouští tak suchý a tak trpký způsob praxe umění žiti, že může se rozvinouti jen opřena o cit náboženský. To velmi dobře vykládá John Wesley, zakladatel metodismu: »Náboženství nutně plodí horlivost v práci a střídmost a samy tyto ctnosti mohou produkovati jen bohatství. Což okolnost, že bohatství směřuje k marnosti a lásce světské, může lidem brániti v tom, aby pracovali a byli hospodárnými? Musíme podněcovati křesťany, aby vydělávali a šetřili, jak mohou, a aby se v důsledku toho obohatili«.

* * *

Takové myšlenky byly příliš blízké utilitarismu, než aby se nestaly světskými. Učinily to nená- padným přemístěním, aniž by to skoro bylo pozorováno. Adam Smith zakládá národní hospodářství na prostých úvahách o veřejném a soukromém zájmu a Bentham na úvahách hedonistických. Od té doby hnutí, jemuž je nakloněna kalvinistická ethika, vymaňuje se z hranic, v nichž chtěl je udržeti protestantský asketismus a evangelický socialismus. Tvrdá vnitřní logika, nesmířitelná organická po- třeba odsuzují kapitalistický systém, vyrostlý ve stínu mystického stromu smrti, k tomu, aby bezměrně vzrostl, duse kolem sebe všechny opory, které pomáhaly k jeho utváření. Nepřetržitý postup techniky a světové konkurence nutí podniky k neomezenému rozpětí i koncentraci podle stále se zrychlujícího taktu, pod hrozbou, že jinak budou opomenuty či vyloučeny.

Rozumíme tedy, jak kalvínský asketismus a puritánský metodismus, kult práce, duch spojení a úcta ku penězům, spolu se vždy rychlejším tempem hospodářství, mohly vytvořiti tohoto heroa, tohoto

světce, tohoto mučedníka kapitalistického náboženství, puritánského pracovníka, businessmana, člověka naprosto zdravého ducha, rozmyslného někdy i znamenitě nadaného, jenž bez odkladu a nedbaje Horaciova »indulgere genio«, odsuzuje se dobrovolně k životu plnému tuhé práce, k životu v pracovně, který se podobá životu žalářnímu, kde se nemyslí než na kursovní záznamy, směnárny a eskontní sazby, ceny v malém a ve velkém, ceny nákupní a ceny výrobní, na platební lhůty a na dividendy, kde žije jen uprostřed zvonění telefonů a klapání psacích strojů a u smutného zeleného sukna správních rad, když mohl by v bezstarostnosti, bezpečí a míru často trávit svůj život v lůně rodiny, život okrášlený kultem umění a duševních krás. A když ztrávil svůj čas tím, že všechno přepočítával na dolary, že zjišťoval peněžní hodnotu všech věcí, s nimiž se setkával, a všech osob, s nimiž se stýkal, jeho duše končí tak, že vsákně do sebe suchopárnost bilancí. Kolem něho život zakrňuje, všechny kvalitní hodnoty, všechno co je jemné a harmonické, všechno, co styl dodává činu, úplně mizí. Žije ve světě umělých zájmů, kde pramen lidské něžnosti vysychá, kde ušlechtilé účely životní nemají více smyslu, kde hlasy přírody a poesie nevyvolávají ozvěn, kde starosti státní, starosti o proslavení obce, styk s přáteli, hledání lásky, touha po slávě jsou považovány za ztrátu času nebo za dětinství jiného věku. Nemá jiné starosti, než aby uvedl své písemnosti do rovnováhy, jiné vášně, než aby dobyt rekord. Jediného je potřebí, praví Písmo svaté; chutnati božskou radost z vědomí, tvrdil Aristoteles; dosáhnouti spásy dobrými skutky, učila církev katolická; ubezpečiti se o svém určení ke spáse úspěchem v povolání, praví puritáni; krátce obchodovati, praví moderní člověk, jenž vyšel z reformace.

II.

Protestantství a zevšeobecnění ducha židovského.

Uvidíme zde, jak kalvinská etika zplodila měšťanské ctnosti: horlivost pracovní, smysl pro šetření, smysl pro cenu peněz, soustavnou kontrolu chování, odbornou kázeň, jež umožnily kapitalistickému režimu, aby se zakotvil a aby prosperoval. To vysvětluje od XVI. století rychlý postup anglosaských zemí na poli hospodářském vůči zemím katolickým a snad i luteránským. Španělé zpozorovali již, že kalvinisté z Nizozemí byli lepšími obchodníky než katolíci; lepšími v Německu a Skotsku než luteráni. I sekty, nejvzdálenější od zájmů tohoto světa, které byly příkladem nejrozjímavějšího vnitřního života, uvržené na výnosnou dráhu strachem z rozptýleného života vznešenců, a to pretisté, baptisté, mennonité a quakerové, rozvinuly průmyslové schopnosti prvního řádu. Je pravda, že to se částečně vysvětluje v zemích, kde panovala persekuce věčným zákonem dějin, podle kterého menšiny vypuzené z veřejných úřadů a svobodných povolání hledají svou obživu v obchodních zaměstnáních. Ale toto vysvětlení nedostačuje. Je-li přílehlavé na hugonety ve Francii za Ludvíka XIV., na nekonformisty a quakery v Anglii, na Židy ve všech zemích, neplatilo by to na příklad na katolíky, kteří zůstali v zajetí starého ducha lidí církevních a kteří pokládali každou obchodní činnost za potupnou. Nikterak se nejeví, že by se v Anglii nebo v Holandsku v minulosti, nebo v Německu za našich dnů, katolíci zvláště nějak vyznamenávali ve svém obchodním a průmyslovém podnikání. Srovnajme v tom francouzské hugonety a Jansenisty: týž souhlas s augustinským dogmatem o predestinaci, táž přísnost mravů, týž způsob nesení života jako kříže: jedni vrací se k Port-Royalu, aby se zasvětili logice a apologetice, druhí byli mezi nejčinnějšími průkopníky kapitalismu ve Francii. Ba ještě lépe: možno stanoviti snadno kontrolní pozorování. Max Weber studoval statistiku o zaměstnání v zemích se smíšenými náboženskými vyznáními, které jsou v paritě, tak na př. v Badensku, v Bavorsku a v Uhrách. Objevil, že protestanti dávali přednost modernímu vzdělání, gymnasiím »reálným« a odborným školám, v nichž žáci se připravují na dráhu průmyslovou a obchodní, zatím co katolíci volili »klasické« studium a svobodnou dráhu, takže šéfové v průmyslu, podnikatelé, obchodníci a kvalifikovaní dělníci pocházejí hlavně z prvých. Náboženství tedy tu hraje převážnou roli v zaměstnanecké orientaci.

* * *

Z toho nevyplývá, že kalvínská reforma byla prvou a dostatečnou příčinou příchodu kapitalismu. To by bylo urážlivé zjednodušování dějinných fakt: vedle tohoto mravního faktora prvního řádu působily okolnosti čistě materiální. Zůstává však jisto, že ze všech forem křesťanství pouze sekty, které vyšly z kalvínské reformy, mohly se přímo srovnati s etikou kapitalistickou a že bez nich by civilizace se strukturou čistě hospodářskou, jak tomu je ve Spojených Státech, nebyla myslitelná. A v tom byl kalvinismus, abychom mu dobře rozuměli, dědicem židovství, jež dávno před ním zpracovávalo hospodářský život s mentalitou kapitalistickou. Což byl ve skutečnosti protestantismus jiného, přes nánosy scholastiky, romanismu a patristiky, než návrat k biblismu? Dělal jen to, že sevšeobecněoval ducha židovského, zbavuje ho pravidel zákona a podařilo se mu to do té míry, že puritanismus si zasloužil názvu »anglického hebreismu«.

V předmluvě svého klasického díla »Židé a život hospodářský« Werner Sombart vykládá, jak studie Maxe Webera o vztazích etiky protestantských sekt a kapitalistické mentality jej přivedly k tomu, aby napsal svou vlastní studii: »Prohloubená analýsa Weberovy argumentace mne přesvědčila, že prvky puritánského dogmatu, které vykonaly skutečný vliv na utváření kapitalistického ducha, byly jen vypůjčeny z myšlenek, které tvoří základ náboženství židovského; a jinde, ve své knize »Buržoa«, charakterisuje židovství tím, že pojímá a rozvíjí do nejzazších logických důsledků všechny doktriny, jež si kapitalismus oblíbil.

Abychom dobře rozuměli a abychom se vyhnuli hrubým nedorozuměním, musíme dáti pozor na to, že v bibli je dvojí písmo; a v tomto zjeveném zákonodárství, jakým je mojžíšské náboženství, se předkládá dvojí morálka k ospravedlnění doktrin a myšlenkových proudů naprosto si odporujících.

Tak ve Starém Zákoně je »písmo o chudých israelských«, jež je zejména v knihách proroků a v Žalmech, kde člověk malý, slabý, bídny, nicotný, takový, kterého bychom dnes nazvali proletářem, je líčen jako přítel boží a vyvolený Boha. Den pomsty Jahvovy je tu představován jako odplata chudých a mírných na bohatých a krutých na této zemi. Odvozovati z toho, že pomíjející království boží bude diktaturou proletariátu, je jen modernisováním mluvy a možno velmi rozumně hájiti, že leninismus se odvozuje v přímé linii od pauperismu proroků israelských. Ale vedle této literatury, která vyslovuje požadavky drobného lidu proti vydírání velkých, záští zatvrzelých kočovníků proti městské civilizaci, světské království chápané po způsobu Davidově a Šalamounově, je ještě literatura jiná, kterou najdeme v Průpovědích, v Ecclesiastés, v Knize moudrosti, v nespočetných glosách talmudských v Kodech rabínských, jež odhaluje nám způsob myšlení středních Židů. Jedno tvrzení se tu neúnavně vrací: bohatství je božím požehnáním a hmotná prosperita je jedinou odměnou spravedlivého: »Ovoce pokory a bázně boží je bohatství a sláva života«. (Průpovědi, XXII, 4.) »Uštedřil-li Bůh člověku bohatství a statky a dovolil-li mu, aby se z nich radoval, tomuto člověku dostalo se daru od Boha«. (Ecclesiastés VII, 18); »Je to moudrost, jež obohacuje spravedlivého v jeho trudné námaze a oplodňuje jeho práci; ona jej podporuje proti chtivosti těch, kteří ho utiskují a dává mu dosáhnouti bohatství«. (Kniha moudrosti, X, 10.)

* * *

Často jsou uváděny manévry, pomocí jichž Nathan Meyer Rothschild uskutečnil na podkladě vítězství u Waterloo zázračný tah na burse. Opřen jsa o svůj oblíbený pilíř ve Stock-Exchange, zasel paniku, oznámiv porážku anglické armády v Mont-Saint-Jean. Avšak jsa svými tajnými posly informován, že bitva byla vyhrána, nařídil svým dohodcům, aby en masse po straně nakupovali. Když se ostatní novinu dozvěděli, nastal závrtný vzestup — bohatství na základě falešné hry. Rabínovi, jenž k němu večer přišel a dělal mu těžkou hlavu pro to, jak se zachoval, a plakal nad tím, kam až vede vášeň po penězích, že se spekuluje na porážce vlasti, myslím, že asi takto jistě odpověděl: »Mýlíš se, rabíne! Marně chceš mi dokázati svatými texty, že bohatství nás kazí, říkají-li tyto prostě jen, že jest nebezpečné a že z něho pochází více slávy pro boháče. Ale můj tah na burse, jenž je tak šťastně korunován, je pouze znamením božího požehnání pro mne, poněvadž je řečeno v Knize Ježíšově, synu

Sirachovu, kterou můj otec Amschel rád nám čítával: »Neboj se touhy nabytí bohatství; hledání zisku prodejem a koupí«; a řekni mi, rabíne, jak mohli bychom, jsme-li bankéři, zbohatnouti, neprodávali-li bychom při hausse, a nekupovali-li bychom při baisse? A týž Ježíš, syn Sirachův, nenapsal-li o Šalamounovi: »Je to ve jménu Pána Boha, jehož zoveme Bohem israelským, že hromadíš zlato, jako by to byl cín, a stříbro jako olovo«. Upadáš do omylu, rabíne, v jakém byli kněží římsí, kteří hlásají svým ovečkám, že chudoba je blažeností, ó, nech mne zasmáti se, když to jest, jak nám starý Amschel dobře říkával, požehnáním.«

* * *

Stejně, čtouce v Bibli rozličné kněžské zákony, vidíme tu morálku inspirovanou nejvyšší humanitou: prominutí dluhů, vysvobození otroků každých sedm let, zákaz půjčky na úrok. Ale toto zákonodárství, které ostatně zůstává jen theoretickým, má jako Janus dvojí tvář. Týká se pouze Židů a na cizince se nevztahuje: »Na svém bratru nebudeš vymáhati úroku«, ustanovuje Deuteronomion, »ale můžeš jej vymáhati na cizinci«. Tento text byl vyložen podle ústní tradice jako povinnost dělati lichvu s Goim, tak, jak to čteme ve 198. přikázání posledního zákoníka rabínského, uveřejněného v XVI. století Josefem Karo, pod jménem Schulchan Aruch; a v Choschen Hamischpat je ustanoveno: »Možno vykořistiti, co se týče ceny, nežida, neboť napsáno jest v knihách svatých, že vykořisťovati bratra nesmíme«. Takovéto odlišující uvažování osvobozovalo Židy ode všech úvah o mravním řádu v jejich obchodních vztazích s křesťany: mysleli, že jim je dovoleno uplatňovati lichvu a nižší ceny, než ty, jež měly na trhu svůj kurs, aby si přilákali zákaznictvo. Byli též všude nejhrořlivějšími obhájci obchodní svobody, založené na konkurenci a pouhém zákoně nabídky a poptávky.

Dbáme-li těchto význačných okolností, totiž materialismu odměny a nedostatku ohledů vzhledem k cizincům, rozumíme, že Židé, dříve než puritáni, byli předurčeni, aby se stali průkopníky kapitalismu. Od XVI. století vidíme, jak osa těžiště hospodářského světa se přemísťuje se severozápadu evropského na severovýchod paralelně se stěhováním Židů, kteří vypuzeni byvše ze Španělska a z Portugalska usadili se ve Frankfurtu nad Mohanem, v Antverpách, v Hamburku, pak v Amsterdamu a posléze v Anglii pod ochranou Cromwella. Po jejich odchodu se hospodářství španělsko-portugalské hroutí. Benátky, které je vypudily v r. 1510, vidí, že schyluje se jejich hegemonie, kdežto hamburský senát v XVIII. století jim vrátil jejich právo: »Dospěli k tomu, že se mezi námi stali nutným zlem«. Možno je potkati všude, na lipském veletrhu, ve všech koloniích a hlavně v New Yorku, který se stává hlavním městem světa židovského. Ve Francii v XVIII. století monopolisují všechen obchod levantský. Zvláště však jako nepopiratelní mistři v obchodu směnečném, udržují ve svých rukou obchod peněžní, organisují úvěr, vynalézají termínové obchody, spekuluji s »akciemi«. Převážný je jejich vliv na burse v Antverpách, potom v Londýně a Amsterdamu s očekáváním, že učiní z Wall-Streetu centrum arbitráže mezinárodního finančnictví. Na místo předkapitalistického hospodářství, úzkostlivého na spravedlivou cenu a přiměřenou mzdu, uvádějí hospodářství nové, kde cena užitečnosti zboží, měřená podle spotřeby ustupuje hodnotě výměny, objektivisované ve formě přímo převoditelných papírů. Tato mobilisace kapitálů, díky přeměně zboží v cenné papíry, které je representují, dává volný průběh ažiotáží, potlačuje přímé vztahy mezi výrobcem a spotřebitelem a osvobozuje hospodářské transakce ode všech právních a mravních překážek, aby jim nebyl více určován jiný cíl než zisk ve formě dividend nebo jiných příjmů. Žádný jiný národ, než židovský, nepřispěl k tomu, aby byl prohlášen primát zisku materiálního před všemi ostatními účely lidskými; žádný více nepřispěl k tomu, aby rozšířila se tato mentalita, podle níž všechno možno odhadnouti v penězích a koupiti i statky, které se nedají vážiti.

* * *

Tato tak radikální negace rozlišování mezi pomíjejícím a duchovním, toto naprosté neuznávání různých řádů, o nichž mluví Pascal, vysvětluje celé obchodní pojetí, které si učinili Židé a puritáni ve svých vztazích k Bohu. Když morálka podle talmudisty záleží v materiálním zachovávání šesti set

třinácti pravidel, které Mojžíš Maïmonides vyňal z Thory, pak účetní kniha je otevřena pro každého věřícího, kde pod dohledem božím zapisují se na položku »Dal« všechny dobré skutky člověka a kde na položku »Má dáti« zanášejí se všechny jeho nedostatky, takže jeho spása či jeho záhuba matematicky vyplývá ze salda jeho účtu — podle zisku či ztráty. Toto pojetí je pravým opakem myšlenky platonské a stoické, podle níž je ctnost odměnou sama sobě, i myšlenky kantovské, která má zato, že morálka činu sídlí v důvodu, jenž předchází. Pro zbožného Israelitu je ctnost kapitálem, který spravedlivý hromadí a který Bůh mu má splatiti na onom světě, při čemž mu poskytne zde dole úrok ve formě nenadálých štěstí, drobných výdělků a šťastných náhod.

Tak, jako právě zboží objektivisuje se ve formě cenných papírů, tak i dobro i zlo se odhaduje kvantitativně podle počtu zachovaných příkázání a překročených nařízení. Bez vztahů k mravním intencím jednajícího i bez ohledu na sociální následky činů, zásluha či poklesk se odosobňují a mají pouze povahu sum, jež možno sčítati nebo odčítati. A puritáni nepostupují jinak. Pokládají svatého za držitele podrobného účetnictví svých hříchů, rozeznávajíce mezi kapitálem a ziskem, jenž dodává, jak praví Weber, »posvěcení života povahy prosté záležitosti obchodní«.

Podle Baxtera, tak jako lze provést výnosný obchod s cizincem, jehož nevidíme, tak možno i »získati vzácnou perlu« »posvěceným obchodem« s Bohem, jenž také pro nás zůstává neviditelným. Franklin vedl denní účetnictví o svém úspěchu v konání 13 hlavních ctností kapitalistického evangelia a to ve formě statistických tabulek, které měly rubriky ve třinácti sloupcích svislých, rozdělených vodorovně na sedm oddělení, odpovídajících dnům v týdnu. »Po každé, když jsem se cítil vinným vzhledem k některé ze ctností« napsal, »udělal jsem křížek ve sloupci této ctnosti a v oddělení pro den toho poklesku«. Podle Brunyana je křesťan před Bohem tak, jako zákazník před obchodníkem: hříšník podobá se kupujícímu, jenž kupuje stále na úvěr; bude sice moci platiti vším, co vydělá, běžné úroky z toho, co je dlužen, nikdy však nebude moci vyplatiti sám dluh. Pro Žida a pro puritána je zpytování svědomí prostou bilancí. Jak daleko jsme od podobenství o dělnících v poslední hodině, o Magdaleně, která vykupuje své minulé poklesky vylévajíc lahvičku nardu na nohy Spasitelovy! Farisej dal jí poznati, že zbytečně promrhala esenci veliké ceny. Jaký to skandál, že vykoupení získává v poslední hodině bláznovským gestem srdce těžce tlukoucího láskou a ozářeného bleskem milosti!

* * *

Od té doby se všechno merkantilisuje a běže na sebe ráz obchodní smlouvy. Co je stát pro kalvínské publicisty a protestantské teoretiky práva přirozeného: výsledek »smlouvy společenské«, podobné smlouvě, kterou uzavřeli mezi sebou poutníci na »Mayflower«, aby byl zaručen určitý počet základních přednostních práv celou silou společenského tělesa. Co je náboženství, aby bylo dobře pochopeno: smlouva podobná úmluvě národa židovského s Jahve, pakt věrnosti Bohu, který třeba posuzovati jako psaný závazek podle písmen až do poslední slabiky.

Takto Židé následkem své etnické povahy, působením svého náboženského zákonodárství, důsledkem svého materialistického chápání zákona a hrou dějinných okolností stali se v lůně západních národů šířiteli moderního kapitalismu. Ale Židé papežovi a Židé při dvoře byli toliko trpění v lůně křesťanských států jakožto nevyhnutelné zlo a jakožto svědci pravé víry. Aby židovské hodnoty si dobyly světa, bylo třeba, aby židovství vzalo na sebe vzezření křesťanské: a to bylo věcí kalvinismu a ještě spíše sekt, které z něho vyšly, puritánských a nekonformistických.

III.

Nový svět a reformace.

Z triumfu ducha židovského, jenž byl reformací zevšeobecněn, vzešel nový svět, jehož nejdokonalější výraz vyskytá se v zemi, v níž vniknutí puritánské mentality potkalo nejméně historických překážek: ve Spojených státech.

Struktura tohoto nového světa spočívá na primátu hospodářských funkcí, který reguluje peněžní obchod. Zdá se, jako by bylo nejznamenitější lidskou ctností vyrobti co možná nejvíce vzhledem ke spotřebě vždy vzrůstající, a bez zastavení bohatnouti k vůli produkci i spotřebě. Homo sapiens vědomě udělal místo homini aeconomico. Rozmnožovati své potřeby, místo abychom se hleděli jich zbaviti, a usnadňovati odbyt výrobků, vždy ve větším množství vyráběných — to jest kruh, v němž se točí současná civilisace.

Ideál takovéto civilisace může býti jen kvantitativní. Zachycuje ze vzhledu věcí jen to, co možno přepočísti v cifrách nebo raziti v penězích. Ve smyslu technickém směřuje k maximu dobytého výtěžku, k potlačení osobnosti dělníkovy, jenž taylorisováním práce stává se strojem, a k potlačení osobnosti spotřebitelovy standardisací výrobků, které jsou mu předkládány v jednotných typech. Politicky vede ke kapitalistické demokracii, která je charakterisována příchodem k moci lidí-obchodníků, kteří podržujíce peněžní převahu, nemohou se sněsti s jinými privilegovanými stavy. Prakticky demokracie se stává reprezentací velkých kolektivních zájmů kapitálu a práce, ať již jsou oba považovány za protivníky jako ve Francii, či za spojence, jako je tomu v Americe a v Itálii. Ve skutečnosti bohatí mají stále moc ve svých rukou, ale musí počítati se zákonem počtu. Odsuzuje je k volebnímu předstihování se, v němž posléze mzdoví dělníci i kapitalisté nalézají podíl na účet svobodné buržoasie: a to proletáři, když vidí své postavení se zlepšovati bez přestání v důsledku zákonů sociálních a vysokých mezd; kapitalisté tím, že dosahují opět proletářů jako svých klientů a drobných majitelů akcií. Z toho vyplývá postupný pokles svobodných tříd na žebříku společenském a vzrůst životní míry širokých vrstev, vyplývající z týchž podmínek, jako seriová výroba. Aby tato se udržela, potřebuje stále a stále rozsáhlejší trh, jenž by mohl zásobovati více, než prostou měšťanskou klientelu. Jest nutně třeba dosáhnouti četnějšího spotřebitelského obecnstva, úředníky a dělníky, a postarati se také proto o vyšší mzdy vzhledem k tomu, aby stoupla kapacita nakupování. Tomu velmi dobře rozumí zámožný finančník, ředitel velkozávodu a průmyslový král, kteří vedou řeči příznivé socialistům: ale jen ve slovech jsou pro dráždění hladu požadavků lidu, aby jej získali do své klientely. A tím se vysvětluje, že ve Spojených státech, kde socialismus drží s kapitalismem a vysoké mzdy jsou vázány se značnými zisky, zápas společenských tříd poněkud mizí, a že tu americký standard uskutečňuje všechna přání komunismu až na bídy. Což nedal Ford svým dělníkům o den prázdná v týdnu více, aby jim dovolil po dva dny býti prostými spotřebiteli? Vyplývá z toho podřízenost politiky hospodářství. Viděli jsme to dobře v Německu, když velcí feudální páni Poruří, velcí magnáti průmysloví zachránili Reich, diktující mu svou vůli. Vidíme to ještě za našich dnů ve Spojených státech, kde státní vůz je připjat ke straně republikánské, veliké straně obchodnické, která chápe znamení hmotné prosperity jako míru úspěchu své politiky: »Prosperity! Do you feel it in your pockets?« —; a kde celá města jsou v držbě průmyslových společností, které jmenují starostu, šerifa, soudce a pastora. A vidíme to ještě na příklad v Itálii, kde diktatura Mussoliniho se udržuje jen proto, že zasazuje do prázdných rámců parlamentarismu stát korporativní.

Zásluhy této civilisace jsou ohromné. Tím, že přistoupila k systematické exploitaci všech přírodních pramenů, učinila možným, co dříve se zdálo utopickým: způsobila, že obyvatelstvo, které v jednom století se v Evropě ztrojnásobilo a v Americe několikrát zdesetinásobilo, může žíti slušně v blahobytu stále vzrůstajícím. Také uskutečnila civilisaci mas, kdežto antika neznala než civilisaci vybraných vrstev. Plato myslil, že stát s počtem občanů nad pět tisíc není obcí, nýbrž hordou. Aristoteles tomu dává různé důvody, z nichž je nejdůležitější ten, že antické demokracie znaly toliko přímou vládu lidu. Republika římská upadla v anarchii, když její populace se příliš zvětšila. Schůze comitií na Poli Martově změnily se ve vřavu a rány pěstí. V antice a ve středověku filosofové učili, jakožto zlatým pravidlům, zdrženlivosti, umírněnosti a odevzdanosti. Stoické »sustine, abstine« vyjadřuje ten nejistý charakter starobylého hospodářství.

Věrna jsouc židovskému mesianismu, jenž žádá panování rovnosti zde na zemi, současná civili-

sace uskutečnila více sociální spravedlnosti, než jí kdy svět znal. Antika se přizpůsobovala Caesarově průpovědi za bitvy u Tharsalu: lidské pokolení žije jen pro malý počet. Úděl vydědenců byl často tak špatný, že našli jsme na velkém počtu lidových hrobů často v prostých zkratkách napsaný epitaf filosofie bez naděje: non fui, fui, non sum, non curo. Středověk zbavil ubohé zástupy bolesti tím, že jim dal naději na příštím život. Svět vyšlý z Reformace dal všem důstojnost života a naději na štěstí tím, že zaručil všem jednotlivcům, pracovníkům i nuzákům, to nezbytné, a tím, že každému přiznal práva nepromlčitelná, takže je oprávněn výrok Saint-Justův: slovo »štěstí« jest v Evropě novým slovem.

Všichni dostali záruku svobody. Antika na základě nauk svých filosofů, středověk na základě maxim svých svatých, již tolik učinili, aby osvobodili vnitřního člověka, aby založili jeho mravní autonomii, zanechaly, jakožto od přírody nezbytný osud, strašlivý despotismus. Říše k vůli vybírání daní připoutala beznadějně sedláka k hroudě, řemeslníka k jeho korporaci, člena městské rady k jeho funkcím. Církev katolická učila, že je třeba beze slova přijmouti řád, který Bůh vyžaduje a který Bůh ustanovil. Moderní stát, prohlašuje svobodu práce a dává každému do rukou hlasovací lístek, učinil každého svobodným ve výběru svého zaměstnání a dal iluzi, že, je-li občan poslušen vůle všeobecné, k jejímž vytvoření přispívá, je poslušen své vlastní vůle.

* * *

Tyto výhody však jsou dosaženy za cenu vážných nepříjemností. Kapitalistické hospodářství učinilo z člověka otroka svých četných potřeb, aniž by osvobodilo jeho duši. Připoutalo ho ke strojům, jako k nenasytným tyranům, kteří bez odpočinutí křičí po nových obětech; odsoudilo ho, aby ukojoval své bezměrné potřeby a aby mu bylo dovoleno držeti své místo ve světě k tomuto nelítostnému shonu za penězi. Učinilo z práce všeobecný zákon, tvrdý, bezvýminečný zákon, jenž doléhá na průmyslového šéfa právě tak, jako na mzdového zaměstnance, na multimilionáře, jako na proletáře. Zničilo plodnost volných chvil, plodné lenošení, nevyhnutelné k tomu, aby se utvořil národ milovníků, jako byl lid athenský, společnost lidí vkusu, jako byla společnost za starého režimu. Považující za vážná pouze zaměstnání výnosná, prohlásilo nezištnou činnost, jež byla slávou aristokracie z dřívějších dob, za povrchní kratochvíli a malichernou zábavou. Stát, obec, rodina, náboženství, krásná umění, věda theoretická, svobodná kultura ducha, všecko ustupuje a stává se nadbytečným před povinností Make monay. Kapitalistické hospodářství spletlo rozšíření kultury s jejím vzestupem: mohl-li se průměrný člověk jevit méně nevzdělaným než v minulosti, odborná a technická elita dneška je velmi nízkou co do všeobecné kultury proti těm, kdo uskutečnili řecký zázrak, kteří založili řád římský, kteří osvětili renaissanci, kteří proslavili starý režim.

Naše civilisace, tak bohatá hmotnými prostředky, je příšerně neestetická. Zachovala si od svých židovských a puritánských začátků netečnost ke kráse. — Což neodsuzuje John Knox ve svém díle First Book of Discipline obřady, kláštery a katedrály jako »modloslužebnictví«? — V jediném století monarchie francouzská vytvořila tři slohy a dala Evropě svoje savoir-vivre. Se svým golcondským bohatstvím Amerika za tři století nedospěla k tomu, aby založila jedinou školu původního umění. Zbavila značek vzory, pantograficky je zvětšujíc, vzory, které jí předložila stará Evropa, dědička monarchických civilisací, vzdělaná, učená, milovnice umění, v níž vládne duše Eupalinova. Fordisace zaměnila umělecké slohy za tovární typy. Umlčela řemeslnictví a individualitu ve tvoření, originalitu vkusu, »article de Paris«, dovednost ruky, jež vtiskuje znak dílu.

* * *

Civilisace kvalitativní se snaží docílit u elity rozvinutí svobodného rozpětí a dokonalé rovnováhy všech schopností: je to Platonův božský efébos, Aristotelův člověk krásný a dobrý, člověk Terenciův, Ciceronův a Senecův, jemuž není cizím nic lidského, humanista renaissance, poctivý člověk klasického věku, encyklopedista XVIII. století, faustovský duch Goethova Německa. Moderní svět spočívá na

krajní specialisaci individuí a funkcí. Američan, jenž ve své továrně a ve své kanceláři se zřídá důstojnosti býti myslitelem, aby se odevzdal tomu, že bude pouze částí člověka — ein Teilmensch — částí naprosto vymezenou v ohromném stroji, jímž je společnost kapitalistická, najde-li pak večer u svého krbu radost z toho, že se stane zas na chvíli bytostí citovou a rozumovou? Zkušenost dokazuje, že ne. Podléhaje deformování své duše, jež způsobuje jeho zaměstnání a ve snaze po nejmenším úsilí, žádá, aby mu předložili kulturu snadno přístupnou, kulturu v řadě ilustrovaných magazinů a biografů, které mu podávají náměty s uspokojující jistotou. Ztrácí tu citlivost ducha, již je kritický duch, a pochybovačnost, ten kvas mravního života, jímž je metafysický a náboženský neklid. »Na fakultách« píše Alfred Siegfried »většina studentů žádá od svých učitelů méně kulturu, ale více prostředek k úspěchu«. Filosofie puritánská je utilitarismus křížený s evangeliem, americká filosofie, to je pragmatismus, pro nějž spirituelní hodnoty jsou ospravedlněny jen, když »mají cenu«, hodnota pravdy nějaké doktriny záleží v úspěchu, který s sebou přinese. To znamená, že odborná a technická práce, vylučující osobní iniciativu a tvoření estetické, dospěla až k tomu odstrašujícímu stupni, že nemá jiné hodnoty, než té, která záleží v zisku, který připravuje. Co zbývá Američanovi, aby se odškodnil za oběti, které přináší této nové modle, již jest hmotný pokrok? Aby se vrhl slepě do lehkých a prostých radostí, které nevyžadují žádné zvláštní kultury, aby byly vychutnány: pocitu úlevy, jež přinášejí radosti sportovní, a šedi radostí mechanických. Nebude s to, aby vychutnal tu rozkoš, často asketickou, vznikající z ducha, ze vzletu představitosti a z ušlechtilosti temperamentu spíše, než z hmotného blahobytu, který latiníci nazývají rozkoší. Stane na tomto mrtvém bodě mravního života, který jest definitivním ponořováním se do banality standardisace a blaženého pohodlí.

* * *

Moderní svět, přijav jako manifestaci pokroku jen kriteria kvantitativní: objem výroby, zrychlení cirkulace statků, zvýšení populace, pokles úmrtnosti, stoupání mezd a příjmů — spočívá na tomto prostém a barbarském dvojsmyslu, že čím více je s to ukojovati velkou směsicí svých hmotných potřeb v časovém minimu, tím více je v právu o sobě tvrditi, že je civilisovaný. Sociální spravedlnost je považována s tohoto nového hlediska nikoli za kvalitativní hierarchii funkcí a hodnot, nýbrž za postupující vyrovnávání podmínek. »Avšak« praví Renan »člověk není zde na zemi jen proto, aby byl šťasten, a není tu ani prostě proto, aby byl poctivým. Je tu také proto, aby uskutečňoval tyto vyšší formy života, jako je velké umění a nezištná kultura«.

Athény zaujímaly toliko malé území a neznaly odkladu: s výše své Akropole získaly pozornost světa, držíce ve svých rukou všechna odvětví mistrovství. Italská města XV. a XVI. století byla peleší lotrovskou a špatnými místy: dala lidství rozhodně a slavné důvody žití. Kdo by nevyměnil všechno zlato New-Yorku, všechen průmysl Pittsburgu, všechnu mrzutou morálku Bostonu za políbek slávy těchto tří měst, které byly svrchovaným skandálem pro reformaci: Benátky dožat, Florencie Lorenza Velikého, Řím humanistických papežů!

DR. ALEXANDER BOZDĚCH:

K PRÁVU VETA AMERICKÉHO PRESIDENTA.

Ústava Spojených států severoamerických ustanovuje o právu veta presidentova, že každá osnova zákona, na níž se usnesla sněmovna representantů a senát, musí, než se stane zákonem, býti předložena presidentovi, který buď, schvaluje-li osnovu, ji podepíše, anebo ji vrátí se svými námitkami oně sněmovně, z níž osnova vzešla. Tato sněmovna zanese námitky presidentovy do své knihy protokolů a přistoupí k opětovnému projednání osnovy. Setrvají-li obě sněmovny dvoutřetinovými většinami na původním znění osnovy, stává se tato zákonem. Kdyby však osnova nebyla vrácena presi-